

II

Lucas van Leyden, De opstanding van Christus, ca. 1529

Sedert het begin van zijn bestaan bezit het Rijksprentenkabinet een zeldzaam mooie verzameling gravures en houtsneden van Lucas van Leyden (voor? 1493–1533). Het overgrote deel der vroege drukken van Lucas' prenten is afkomstig uit het bezit van Pieter Cornelis Baron van Leyden (1717–1788), de man wiens collectie – door Adam Bartsch 'koninklijk' genoemd – nog altijd een der voornaamste kernen uitmaakt van het Amsterdamse Kabinet. Aan koning Lodewijk Napoleon, de veelgeplaagde broer van de Grote Keizer, is het te danken dat deze verzameling in haar geheel voor Nederland behouden bleef. In 1807 kocht hij de collectie 'en bloc' van Françoise Gael-van Leyden, de dochter van de verzamelaar. Het volgende jaar werden de prenten – en enkele tekeningen – overgebracht naar de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag. In 1816 kwam de verzameling terecht in het nieuw-gestichte prentenkabinet, een onderdeel van het Rijksmuseum in het Trippenhuis. Waren dus van oudsher Lucas' prenten op schitterende wijze vertegenwoordigd, anders was het gesteld met de tekeningen van de Leidse meester. Nu moet wel worden gezegd, dat tekeningen van Lucas van Leyden tamelijk dun gezaaid zijn: het aantal thans bekende werken beloopt nog geen dertig. Lange tijd bezat het Rijksprentenkabinet slechts één tekening van Lucas' hand: de *Staande jongen met zwaard*. Deze curieuze tekening, waarvan de voorstelling nog altijd niet ten volle is verklaard, en

die waarschijnlijk tot het vroege werk van de kunstenaar behoort, maakte oorspronkelijk eveneens deel uit van de collectie Van Leyden.¹

Honderdvijfenzeventig jaar na de aankoop door Lodewijk Napoleon van de verzameling Van Leyden, kon een tweede tekening van Lucas aan het bestand worden toegevoegd. In 1982 verwierf het Rijksprentenkabinet, dankzij de steun van de Vereniging Rembrandt en de Rijksmuseum-Stichting, de *Opstanding van Christus* (afb. 11).² Twee jaar eerder was het blad, dat tot dan toe een onopgemerkt bestaan had geleid in een Franse particuliere collectie, verschenen op een veiling in Parijs.

Niet de eigenlijke opstanding is verbeeld, doch, zoals wel vaker in de Duitse en Nederlandse kunst van die tijd, het moment vlak erna. Christus staat op de gesloten, verzegelde tombe, omgeven door de wachters bij het graf. De meeste soldaten lijken in diepe slaap te zijn gedompeld; een van hen kijkt vol verbazing naar de wonderbaarlijke verschijning vóór hem en een andere vlucht weg, door panische angst bevangen.

De *Opstanding* behoort tot Lucas' late werk en is vermoedelijk zelfs de laatste der thans bekende tekeningen van de meester. De in krijt uitgevoerde partijen vertonen in stijl grote verwantschap met de *Zondeval* in Hamburg, een tekening die doorgaans omstreeks 1528 wordt gedateerd.³ Zo mogelijk nog groter – kenmerkend zijn de geïdea-

Afb. 11. Lucas van Leyden, *De opstanding van Christus*. Zwart krijt, penseel in grijs en zwart, 252 x 201 mm.

Afb. 11a. Lucas van Leyden, Adam en Eva bewenen de dode Abel, 1529. Gravure, 162 x 115 mm.

Noten

¹ Inv. nr. 00:555. K. G. Boon, *Netherlandish Drawings of the Fifteenth and Sixteenth Centuries* (Catalogus van de Nederlandse Tekeningen in het Rijksmuseum te Amsterdam II), The Hague 1978, I, nr. 338, II, afb. p. 129; Wouter Kloek, 'The drawings of Lucas van Leyden', *Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek* 29 (1978), pp. 439-440 met afb.

² Inv.nr. 1982:75. W. Th. Kloek en J. P. Filedt Kok, '«De Opstanding van Christus», getekend door Lucas van Leyden', *Bulletin van het Rijksmuseum* 31 (1983), pp. 4-18.

³ Kunsthalle, inv.nr. 22108; cat. tent. *Kunst voor de beeldenstorm*, Amsterdam (Rijksmuseum) 1986, nr. 31 met afb.

⁴ Cat. tent. Amsterdam 1986 (zie noot 3), nrs. 33.1-6.

liseerde weergave van het naakt en de grillige plooiing der als door een stijve bries opbollende draperieën – is de gelijkenis met een serie van zes prenten uit 1529: *De geschiedenis van Adam en Eva* (afb. 11a).⁴ Er is alle reden om aan te nemen dat de *Opstanding* van 1529 of kort erna dateert. Ongebruikelijk in het late werk is de combinatie van materialen: over de uitvoerige opzet in zwart krijt heen is een zorgvuldige tekening met de penseelpunt in grijze en zwarte inkt aangebracht. Waarschijnlijk houdt die merkwaardige techniek verband met de functie van de tekening. De *Opstanding* was vermoedelijk bedoeld als ontwerp voor een gebrandschilderd glasruitje. Het is niet ondenkbaar dat Lucas heeft gepoogd, op papier de uiterlijke verschijningsvorm van een dergelijk ruitje zo getrouw mogelijk na te bootsen.

M. S.